

УДК 338.22(477)

ТКАЧУК Ольга, д. е. н., професор кафедри економіки підприємства та міжнародної економіки, доцент Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ

ТУРЧАК Вікторія, к. е. н., ст. викл. кафедри економіки підприємства та міжнародної економіки Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Проаналізовано сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку підприємництва в Україні. Здійснено оцінку умов ведення підприємницької діяльності, визначено перспективні напрями в контексті формування моделі інноваційного розвитку України.

Ключові слова: підприємницька діяльність, євроінтеграційні процеси, інноваційний розвиток, інвестиції, акцизні та рентні платежі.

© Ткачук О., Турчак В., 2015

56

 ISSN 1727-9313. ВІСНИК КНТЕУ. 2015. № 1

Ткачук О., Турчак В. Управление развитием предпринимательства в Украине. Проанализированы современное состояние, тенденции и перспективы развития предпринимательства в Украине. Проведена оценка условий ведения предпринимательской деятельности, определены перспективные направления в контексте формирования модели инновационного развития Украины.

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, евроинтеграционные процессы, инновационное развитие, инвестиции, акцизные и рентные платежи.

Постановка проблеми. Нині у контексті останніх соціально-економічних та політичних подій в Україні підприємницька діяльність набуває більшого значення. Безумовно, зміст підприємництва залишається незмінним – отримання соціально-економічних результатів та прибутку [1]. Україна тривалий час знаходилась на шляху вибору власного стратегічного напрямку розвитку. На сьогодні цей напрямок визначено як євроінтеграційний. Підприємництво є локомотивом розвитку національної економіки завдяки впровадженню інноваційних ідей шляхом розширеного відтворення економічних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку підприємницької діяльності досліджували такі науковці, як В. Болотова, З. Варналій, А. Виноградська, О. Ганенко, Л. Донець, Я. Жаліло, Н. Корінний, О. Мороз, Н. Назаренко, Н. Поповенко, В. Сизоненко, І. Тарасова та ін. [2–7]. Однак структурні особливості підприємництва, його розвиток на сучасному етапі, глибинні процеси формування конкурентного середовища в контексті євроінтеграційних процесів та інтенсифікації бізнесу залишаються недостатньо розробленими.

Метою дослідження є визначення стратегії сучасного розвитку підприємницької діяльності в Україні з урахуванням євроінтеграційних пріоритетів.

Матеріали та методи. Матеріалами досліджень слугували дані глобальної оцінки рейтингу України серед країн світу за показником створення сприятливих умов ведення бізнесу, статистичні дані щодо податкових надходжень та умов оподаткування. Використано широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів економічних досліджень, зокрема методи узагальнення, порівняльного, статистичного, структурного, системного аналізу та порівняння, систематизації та ін.

Результати дослідження. За легкістю ведення підприємницької діяльності з урахуванням рейтингу Світового банку і Міжнародної фінансової корпорації Doing Business-2014 Україна посіла 112 місце серед 189 країн світу [8]. Це свідчить про значний прогрес у напрямі полегшення умов ведення бізнесу за останні роки [9].

Серед десяти індикаторів рейтингу Україна покращила позиції з п'яти напрямків. Найкращих результатів порівняно з минулорічними показниками (табл. 1) вдалося досягнути в отриманні дозволів на будівництво (за цим показником Україна посіла 41 місце, прорив – 145 пунктів) та реєстрацію власності (97 місце, прорив на 60 пунктів).

Реформування також відбулися у сфері відкриття бізнесу, отримання кредитів, оподаткування [10]. За прогнозами експертів, у 2015 р. Україна за цим показником може посісти 92 місце [9].

Таблиця 1

**Порівняльний аналіз легкості ведення бізнесу
в Україні у 2013–2014 рр. [2]**

Критерій	Рейтинг	
	2013	2014
Реєстрація бізнесу	50	47
Отримання дозволів на будівництво	186	41
Підключення до систем електропостачання	170	172
Реєстрація власності	158	97
Кредитування	24	13
Захист інвесторів	127	128
Оподаткування	168	164
Міжнародна торгівля	148	148
Забезпечення виконання контрактів	45	45
Подолання неплатоспроможності	157	162

Спостерігається погіршення рейтингу України за такими критеріями, як підключення до систем електропостачання, захист інвесторів, подолання неплатоспроможності. Незважаючи на загальне поліпшення, низьким залишається рейтинг умов оподаткування. Стосовно спрощення процедури кредитування, то головна проблема – високі кредитні ставки – залишається невирішеною. Рекомендації Світового банку щодо покращання позицій України в рейтингу зводяться до такого [11]:

- імплементація реформ в електропостачанні зі зменшенням витрат;
- продовження роботи щодо відкриття інформації, відповідальності керівництва та розширення прав акціонерів з метою захисту прав інвесторів;
- скорочення часу та кількості податкових платежів;
- зменшення часових та матеріальних втрат на імпорт/експорт;
- застосування нового закону про банкрутство на практиці.

За сучасних умов основним чинником, який визначає конкурентоспроможність підприємницької діяльності, стає зростання ступеня інноваційності. У розвинених країнах, де частка інноваційних підприємств сягає 70 %, виробництво та експорт наукоємної продукції забезпечує до 80–90 % приросту ВВП [12]. Основною причиною відставання нашої країни за цими показниками є суперечлива інноваційна політика, несприятливий інвестиційний та інноваційний клімат, у тому числі і політичні події, пов'язані з військовими операціями в Україні, які суттєво збільшують ризик підприємницької діяльності.

У процесі визначення політики інноваційного розвитку значну роль відіграє вибір відповідної моделі. Серед існуючих основних мо-

делей інноваційного розвитку (активна дифузія інновацій, державна підтримка інноваційних фірм, локальне інноваційне середовище, між-галузеві науково-технічні комплекси, науково-технічне співробітництво країн СНД, світове співробітництво) найбільш пріоритетними на сучасному етапі є три з них (табл. 2).

Таблиця 2

Пріоритетні моделі інноваційного розвитку України [13, с. 141–142]

Назва моделі	Основні риси	Очікуваний результат
Активна дифузія інновацій	Тісна взаємодія уряду з науковими установами, ВНЗ, підприємствами, організаціями	Підвищення якості науково-технічного потенціалу з мінімальними витратами ресурсів
Державна підтримка інноваційних форм	Державна підтримка всіх інноваційних структур під час виходу їх продукції на світові ринки	Вирівнювання науково-технічного потенціалу України і розвинених країн світу
Світове співробітництво	Міжнародне науково-технічне співробітництво, широкий обмін науковими результатами і технологіями	Підвищення якості вітчизняного наукового потенціалу

Враховуючи обраний Україною шлях до євроінтеграції, слід звернути увагу на приклад Польщі, яка стає одним з основних партнерів на шляху соціально-економічних перетворень у вітчизняному підприємницькому середовищі. Досвід Польщі є особливо корисним для України через низку причин: географічну близькість, наявність спільного кордону, тісні економічні зв'язки, подібність за багатьма параметрами (величина території, чисельність населення, фінансові обмеження, наявність істотного науково-технічного потенціалу, схожість природно-географічних умов та ресурсів тощо). Особливої вагомості набуває можливість використання досвіду Польщі в досягненні членства в Європейському Союзі.

Сьогодні в Україні ведеться робота над покращанням інвестиційного клімату, спрощенням податкового законодавства та дозвільної системи. Інвестиційний ринок України не позбавлений проблем. У цілому обсяги надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну (особливо з країн ЄС) спрямовані переважно в ті галузі економіки, де можна швидко отримати прибуток (наприклад, у фінансову діяльність). Стосовно інвестування пріоритетних галузей економіки України, націлених на довгострокове зростання, то воно є недостатнім.

У межах вибору інноваційної моделі розвитку економіки України корисно вивчення досвіду Польщі щодо підтримки інноваційного підприємництва, а саме:

- велика кількість посередницьких організацій (понад 300), що підтримують інноваційну діяльність і надають послуги у сфері освіти, консультування, передачі технологій;

- розміщення посередницьких структур з урахуванням концентрації науково-дослідницького потенціалу;
- наявність у більшості інноваційних фірм науково-дослідних відділів;
- делегування відповідальності за реалізацію регіональних інноваційних програм місцевим органам самоврядування [14].

Інноваційну сферу доцільно розвивати як за рахунок великого та середнього бізнесу, так і шляхом активізації діяльності в малому підприємстві.

У розвиненому демократичному світі мале підприємство розглядається переважно як суб'єкт, що забезпечує становлення і розвиток демократії та водночас спрямований на вирішення соціальної політики зайнятості.

Слід відзначити, що дієвість малого бізнесу залежить від ефективності системи оподаткування. Практика розвинених країн свідчить про суттєві зрушення в цьому напрямку. Так, у США річний дохід до 25 тис. дол. не оподатковується. У Франції на дохід до 300 тис. євро податку немає. До 7630 тис. євро діє фіксований податок: близько 1300 євро з доходу до 750 тис. євро; близько 2000 євро з доходу до 1500 тис. євро; 3750 євро з доходу 7630 тис. євро. У Нідерландах для фізичних осіб-підприємців єдиний податок включає прибутковий податок і соціальне страхування [15, с. 40].

Головним підтримуючим засобом з боку держави для малого підприємства є спрощена система оподаткування, обліку та звітності. На регіональному рівні також здійснюється низка заходів щодо підтримки малого бізнесу. Так, у місцевих бюджетах було передбачено кошти на фінансування заходів регіональних програм розвитку малого підприємства. Кошти обласних бюджетів спрямовувалися на компенсацію відсотків за банківськими кредитами; фінансування бізнес-проектів на зворотній основі, пільгове кредитування; створення нових об'єктів інфраструктури підтримки підприємства і поповнення статутного та оборотного фондів уже існуючих об'єктів; навчально-методичну роботу; виставкові заходи, видання інформаційних бюлетенів, проспектів, довідників, навчання та перепідготовку незайнятого населення з орієнтацією на зайняття підприємницькою діяльністю тощо.

В Україні велика кількість підприємців працюють за спрощеною системою оподаткування. Проте, як вважають у МВФ, надходження податків від них дуже мало. Тому МВФ та ЄС після підписання договору про асоціацію нагадують, що в інших країнах ЄС малий і середній бізнес працює за загальною системою оподаткування. Спрощена схема оподаткування допустима тільки для дуже невеликої групи підприємців, які займаються мікробізнесом, а всі інші повинні платити податки. Тоді і доходів до держбюджету буде більше. Однак, за рейтингом Doing Business, загальні умови оподаткування потребують суттєвого покращання (164 місце), і є економічно обтяжливими для суб'єктів малого підприємства.

У розвинених країнах сьогодні стимулювання малого та середнього бізнесу відбувається вже за рахунок не оподаткування, а кредитування (в тому числі й податкового). Тому особливу увагу доцільно звернути на можливості здійснення фінансової підтримки підприємців-початківців шляхом надання їм податкових пільг.

Попри вагомій перевазі малого підприємництва, цей сектор економіки найбільш вразливий до змін у соціально-економічному та політичному житті суспільства. Сьогодні Україна практично не використовує потенціал дозволених у рамках СОТ інструментів стимулювання вітчизняного товаровиробника, що також створює резерви для подальшого стимулювання малого та середнього підприємництва [16].

Приєднання України до стандарту ISO 26000:2010 "Керівництво по соціальній відповідальності" є вагомим кроком у напрямку забезпечення сталого розвитку суспільства і формування пріоритетів розвитку малого і середнього підприємництва. Проте виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері знаходиться на низькому рівні [15, с. 43].

Соціальна відповідальність підприємницької діяльності стосується багатьох сфер і надає низку переваг підприємцям, що її впроваджують. Зокрема, це виробництво якісної продукції (послуг), охорона навколишнього середовища шляхом впровадження ресурсо-, енергозберігаючих технологій, зменшення шкідливих викидів, впровадження спеціальних програм щодо захисту довкілля, створення належних умов праці та її оплати, інвестиції у розвиток людського капіталу, побудова відносин із зацікавленими сторонами на основі чесності, відкритості, впровадження етичних норм та цінностей [17, с. 54–55].

Висновки. Для ефективного розвитку підприємницької діяльності в Україні необхідно створити механізм дієвої взаємодії між державою та підприємницьким сектором. Основи такої взаємодії вже існують. Це і полегшення умов відкриття та ведення бізнесу, отримання кредитів. З огляду на динаміку розвитку підприємницької діяльності можна зазначити, що в Україні взято курс на активізацію інноваційних процесів та поліпшення інвестиційного клімату. Враховуючи, що Польща є одним з основних партнерів на шляху досягнення членства в Європейському Союзі, Україна може використати її досвід та виконати рекомендації Світового банку щодо імплементації реформ в електропостачанні, продовженні роботи над відкриттям інформації, скорочення часу та кількості податкових платежів, поліпшення умов міжнародної торгівлі за рахунок зменшення часових та матеріальних втрат на імпорту/експорт тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України : прийнятий Верховною Радою України 16 січ. 2003 р. — К. : Велес, 2003. — 166 с.
2. Болотова В. В. Ділова культура як культура підприємців / В. В. Болотова // Вопросы духовной культуры – философские науки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/Articles/KultNar/knp50_2/knp50t2_122-125.pdf.

3. Варналій З. С. *Мале підприємництво: основи теорії і практики* / З. С. Варналій. — 4-те вид., стер. — К. : Знання, КОО, 2008. — 302 с.
4. *Виноградська А. М. Комерційне підприємництво: сучасний стан, стратегії розвитку* : монографія / А. М. Виноградська. — К. : Центр навч. л-ри, 2004. — 807 с.
5. *Мороз О. М. Місце малого та середнього бізнесу в економіці регіону* / О. М. Мороз, Н. В. Садовська // Вісн. Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. — 2005. — № 4. — С. 33–42.
6. *Назаренко Н. С. Проблема інформаційно-методологічного забезпечення управлінських рішень в малому та середньому бізнесі* / Н. С. Назаренко // Наук. праці Кіровоград. нац. техн. ун-ту : Економічні науки. — 2007. — Вип. 11. — С. 350–355.
7. *Тарасова І. І. Здійснення підприємницької діяльності підприємства в умовах сучасного інтелектуального простору* / І. І. Тарасова // Вісн. наук. досліджень: актуальні регіональні проблеми економіки, права, управління і соціальної сфери. — 2007. — № 7. — С. 73–80.
8. *Doing Business 2014. Understanding Regulations for Small and Medium-Size Enterprises. Comparing Business Regulations for Domestic Firms in 189 Economies* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org>.
9. *Doing Business in Ukraine 2014 (рейтинг легкості ведення бізнеса)* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://socio.com.ua/2013/11/doing-business-in-ukraine-2014>.
10. *Україна піднялась на 25 позицій у рейтингу Doing Business 2014* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrproject.gov.ua/news/ukraina-pidnyalas-na-25-pozitsii-u-reitingu-doing-business-2014>.
11. *Doing Business 2014: Україну визнали найкращим реформатором* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://real-economy.com.ua/publication/22/55603.html>.
12. *Марчук Ю. Особливості розвитку інноваційного підприємництва в Україні: досвід Польщі* / Ю. Марчук // Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи : Наук. часопис Ін-ту Польщі Східноєвроп. нац. ун-ту імені Лесі Українки. — 2014. — 4 січ. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukrpolnauka.wordpress.com/2014/01/04>.
13. *Національна економіка : навч. посіб. / Г. Г. Старостенко, С. В. Онишко, Т. В. Поснова.* — К. : Ліра-К, 2011. — 432 с.
14. *Wolman E. Rola ośrodków innowacji i przedsiębiorczości w perspektywie innowacyjnej polityce gospodarczej państwa* [Електронний ресурс] / E. Wolman. — Режим доступу : <http://www.gazetainnowacje.pl/innowacje9/strona1.htm>.
15. *Турчак В. В. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні* / В. В. Турчак // Молодий вчений. — 2013. — № 1. — С. 39–44.
16. *Зелена книга малого бізнесу України – 2012* / Д. В. Ляпін [та ін.]. — К. : Ін-т власності і свободи, 2012. — 123 с.
17. *Турчак В. В. Соціальна відповідальність у підприємницькій діяльності України: проблеми та перспективи* / В. В. Турчак // Інноваційна економіка. — 2013. — № 1. — С. 52–56.

Стаття надійшла до редакції 06.10.2014.

Tkachuk O., Turchak V. Management of business development in Ukraine.

Background. The situation, trends and prospects of Ukrainian business are analyzed in the article. Business activities take on new meaning based on social economic and political developments in Ukraine.

Working out the strategy of modern business development in Ukraine taking into account the priorities of European integration is the **aim** of the article.

Material and methods. Data on global ranking of Ukraine among the world countries in ease of doing business, statistics data on tax incomes and taxation conditions were the material for the research. A wide range of general scientific and specialized methods of economic research were used, namely generalization, comparative, statistic, structural, system and comparison analysis, systematization and other methods.

Results. The ease of doing business in Ukraine rank is determined by the World Bank and the International Finance Corporation Doing Business-2014 ranking. It is established that Ukraine occupied 112 place out of 189 countries in the world. The reasons of Ukraine lagging in business development are defined. These include lack of access to electricity, high tax rates, investor exposure and significant losses in the course of international trade. As a means of improving the competitiveness of domestic business three following models of innovation were proposed to use: active diffusion of innovations, government support of innovative forms, global cooperation. As an example of Poland, the perspective directions in the context of an innovation model development of Ukraine are defined.

Conclusion. The following reserves of further business stimulation and development in Ukraine were highlighted: formation of an effective system of taxation; lending, including tax one; domestic producers stimulation within the limits allowed by the WTO; implementation of social responsibility in the practice of doing business.

Thus, for effective business development in Ukraine a mechanism for effective interaction between government and the business sector must be created. For further business development it is advisable to use World Bank recommendations.

Keywords: entrepreneurship, Eurointegration processes, innovative development, investments, excise and rent payments.

REFERENCES

1. *Gospodars'kyj kodeks Ukrainy* : pryjnyatyj Verhovnoju Radoju Ukrainy 16 sich. 2003 r. — K. : Veles, 2003. — 166 s.
2. *Bolotova V. V. Dilova kul'tura jak kul'tura pidpryjemciv* / V. V. Bolotova // *Voprosy duhovnoj kul'tury – filosofskie nauki* [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : http://www.nbu.gov.ua/Articles/KultNar/knp50_2/knp50t2_122-125.pdf.
3. *Varnalij Z. S. Male pidpryjemnyctvo: osnovy teorii' i praktyky* / Z. S. Varnalij. — 4-te vyd., ster. — K. : Znannja, KOO, 2008. — 302 s.
4. *Vynograds'ka A. M. Komeracijne pidpryjemnyctvo: suchasnyj stan, strategii' rozvytku* : monografija / A. M. Vynograds'ka. — K. : Centr navch. l-ry, 2004. — 807 s.
5. *Moroz O. M. Misce malogo ta seredn'ogo biznesu v ekonomici regionu* / O. M. Moroz, N. V. Sadovs'ka // *Visn. Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-tu*. — 2005. — № 4. — S. 33–42.
6. *Nazarenko N. S. Problema informacijno-metodologichnogo zabezpechennja upravlins'kyh rishen' v malomu ta seredn'omu biznesi* / N. S. Nazarenko // *Nauk. pracj Kirovograd. nac. tehn. un-tu : Ekonomichni nauky*. — 2007. — Vyp. 11. — S. 350–355.
7. *Tarasova I. I. Zdijsnennja pidpryjemnyctva: dijal'nosti pidpryjemstva v umovah suchasnogo intelektual'nogo prostoru* / I. I. Tarasova // *Visn. nauk. doslidzhen': aktual'ni regional'ni problemy ekonomiky, prava, upravlinnja i social'noi' sfery*. — 2007. — № 7. — S. 73–80.
8. *Doing Business 2014. Understanding Regulations for Small and Medium-Size Enterprises. Comparing Business Regulations for Domestic Firms in 189 Economies* [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.doingbusiness.org>.

9. *Doing Business in Ukraine 2014* (rejting legkosti vedenija biznesa) [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://socium.com.ua/2013/11/doing-business-in-ukraine-2014>.
10. *Ukrai'na pidnyalas' na 25 pozycij u rejtyngu Doing Business 2014* [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.ukrproject.gov.ua/news/ukraina-pidnyalas-na-25-pozitsii-u-reitingu-doing-business-2014>.
11. *Doing Business 2014: Ukrai'nu vyznaly najkrashhym reformatorem* [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://real-economy.com.ua/publication/22/55603.html>.
12. *Marchuk Ju. Osoblyvosti rozvytku innovacijnogo pidpryjemnyctva v Ukrai'ni: dosvid Pol'shhi / Ju. Marchuk // Ukrai'na ta Pol'shha: mynule, s'ogodennja, perspektyvy : Nauk. chasopys In-tu Pol'shhi Shidnojevrop. nac. un-tu imeni Lesi Ukrai'nyky. — 2014. — 4 sich. [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://ukrpolnauka.wordpress.com/2014/01/04>.*
13. *Nacional'na ekonomika : navch. posib. / G. G. Starostenko, S. V. Onyshko, T. V. Posnova. — K. : Lira-K, 2011. — 432 s.*
14. *Wolman E. Rola ośrodków innowacji i przedsiębiorczości w perspektywicznej, innowacyjnej polityce gospodarczej państwa [Elektronnyj resurs] / E. Wolman. — Rezhym dostupu : <http://www.gazetainnowacje.pl/innowacje9/strona1.htm>.*
15. *Turchak V. V. Suchasnyj stan, problemy ta perspektyvy rozvytku malogo biznesu v Ukrai'ni / V. V. Turchak // Molodyj vchenyj. — 2013. — № 1. — S. 39–44.*
16. *Zelena knyga malogo biznesu Ukrai'ny – 2012 / D. V. Ljapin [ta in.]. — K. : In-t vlasnosti i svobody, 2012. — 123 s.*
17. *Turchak V. V. Social'na vidpovidal'nist' u pidpryjemnyckij dijal'nosti Ukrai'ny: problemy ta perspektyvy / V. V. Turchak // Innovacijna ekonomika. — 2013. — № 1. — S. 52–56.*